

NPTEL ONLINE CERTIFICATION COURSES

INTERMEDIATE LEVEL OF SPOKEN SANSKRIT

DR. ANURADHA CHOUDRY

**DEPARTMENT OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
IIT KHARAGPUR**

Lecture 44: Introduction of व्यञ्जनसन्धि vyañjanasandhi

CONCEPTS COVERED

- ❑ Introduction to the व्यञ्जनसन्धि vyañjanasandhi and practice
- ❑ Practice of धातुरूप (dhāturūpa – verb conjugation) using सन्धि sandhi
- ❑ Building of vocabulary

**परिचयः paricayaḥ - Introduction of
व्यञ्जनसन्धि vyañjanasandhi**

with अभ्यासः (abhyāsaḥ) - Practice

पूर्वशब्दस्य अन्तिमवर्णः pūrvaśabdasya antimavarṇaḥ

परशब्दस्य प्रथमवर्णः
paraśabdasya
prathamavarṇaḥ

क् १	ट् २	त् ३	प् ४	ङ् ५	न् ६	
ग्	ङ्	द्	ब्	ङ् / इङ्	न् / न्न्	स्वरवर्णः १
ङ्	ण्	न्	म्	ङ्	न्	ङ, ज, ण, न, म २
ग्	ङ्	द्	ब्	ङ्	न्	ग, घ, द, ध ब भ य र व ३
क्	ट्	त्	प्	ङ्	न्	क ख ४
क्	ट्	त्	प्	ङ्	ष्	ट ठ ५
ग्	ङ्	ङ्	ब्	ङ्	ण्	ड ढ ६
क्	ट्	त्	प्	ङ्	स् / ँस्	त थ ७

पूर्वशब्दस्य अन्तिमवर्णः pūrvaśabdasya antimavarṇaḥ

परशब्दस्य प्रथमवर्णः
paraśabdasya
prathamavarṇaḥ

क् १	ट् २	त् ३	प् ४	ङ् ५	न् ६	
क्	ट्	त्	प्	ङ्	न्	प फ ८
क्	ट्	च्	प्	ङ्	श् / ँश्	च छ ९
ग्	ङ्	ज्	ब्	ङ्	ञ्	ज झ १०
ग्	ङ्	ल्	ब्	ङ्	ँल्	ल ११
क्	ट्	च् छ	प्	ङ्	ञ् (छ)	श १२
क्	ट्	त्	प्	ङ्	न्	ष स १३
ग् (घ)	ङ् (ढ)	द् (ध)	ब् (भ)	ङ्	न्	ह १४

अभ्यासः (abhyāsaḥ) - Practice

पूर्वशब्दस्य अन्तिमवर्णः pūrvaśabdasya antimavarṇaḥ

क् १	ट् २	त् ३	प् ४	ङ् ५	न् ६	परशब्दस्य प्रथमवर्णः paraśabdasya prathamavarṇaḥ
ग्	ङ्	द्	ब्	ङ् / इङ्	न् / न्न्	स्वरवर्णः १
ङ्	ण्	न्	म्	ङ्	न्	ङ, ञ, ण, न, म २
ग्	ङ्	द्	ब्	ङ्	न्	ग, घ, द, ध ब भ य र व ३
क्	ट्	त्	प्	ङ्	न्	क ख ४
क्	ट्	त्	प्	ङ्	ष्	ट ठ ५
ग्	ङ्	ङ्	ब्	ङ्	ण्	ड ढ ६
क्	ट्	त्	प्	ङ्	स् / ँस्	त थ ७

अभ्यासः abhyāsaḥ

वाक् + ईश = वागीश

वाक् + देवी

वाक् + मय

षट् + आनन

चित् + मय

जगत् + ईश

भगवान् + उवाच

सत् + जन

तान् तान्

पूर्वशब्दस्य अन्तिमवर्णः pūrvaśabdasya antimavarṇaḥ

परशब्दस्य प्रथमवर्णः
paraśabdasya
prathamavarṇaḥ

अभ्यासः abhyāsaḥ

शरत् + चन्द्र = शरच्चन्द्र

महान् + लाभ

भवत् + हृदय

गच्छन् + शिशु

शिशून् + शाययति

उत् + लास

तान् + छात्रान्

विराट् + जन्म

दिक् + जय

क् १	ट् २	त् ३	प् ४	ङ् ५	न् ६	
क्	ट्	त्	प्	ङ्	न्	प फ ८
क्	ट्	च्	प्	ङ्	श् / ँश्	च छ ९
ग्	ङ्	ज्	ब्	ङ्	ज्	ज झ १०
ग्	ङ्	ल्	ब्	ङ्	ँल्	ल ११
क्	ट्	च् छ	प्	ङ्	ज् (छ)	श १२
क्	ट्	त्	प्	ङ्	न्	ष स १३
ग् (घ)	ङ् (ढ)	द् (ध)	ब् (भ)	ङ्	न्	ह १४

सम्भाषणम् (sambhāṣaṇam) - Conversation

श्रीमद्भागवतश्लोकः śrīmadbhāgavataślokaḥ

गुरुर्न सः स्यात्स्वजनो न सः स्यात्पिता न सः स्याज्जननी न सा स्यात् ।
guruṁ na sa syātsvajano na sa syātpitā na sa syājjananī na sā syāt ।

दैवं न तत्स्यान्न पतिश्च सः स्यान्न मोचयेद्यः समुपेतमृत्युम् ॥५॥१८॥
daivaṁ na tatsyānna patiśca sa syānna mocayedyaḥ samupetamṛtyum ॥5॥18॥

That Guru is not a Guru, that relative is not a relative, a father is not a father, a mother is not a mother,
that deity is not a deity and the husband is not a husband, if he cannot liberate one from impending death.

India's Scientific Advancements

Gravitation was known to the Hindus (Indians) before the birth of Newton. The system of blood circulation was discovered by them centuries before Harvey was heard of.

Conclusion

Peter Johnstone

Mathematician at Cambridge, Fellow of St. John's College

(Born in 1948)

References

- ❑ Narendra. (1997). *Functional Sanskrit: its communicative aspect*. Pondicherry: Sri Aurobindo Ashram.
- ❑ Narendra. (2003). *Speak Sanskrit: the easy way*. Pondicherry: Sri Aurobindo Ashram.
- ❑ Angelova, M. (2019, March 28). *25 Quotes About India Explaining Why People Love This Country: 203 Travel Challenges*. Retrieved October 2, 2019, from 203 Travel Challenges:

साफल्यमस्तु वः
sāphalyamastu vah

NPTEL ONLINE CERTIFICATION COURSES

*Thank
you*

